

Amsterdam, 23 januari 1942

In de zeer vroege ochtend van 23 januari 1942, niet lang na het verstrijken van de spertijd, zag Anton van Buuren, jong en ambitieus advocaat op het gerenommeerde kantoor De Vos & Pinto aan de Amsterdamse Keizersgracht, uit het raam van zijn slaapkamer aan de Sophialaan een auto opdoemen in het vriesbleke licht van de maan. Op het dak van de auto, een van de weinige taxi's die de hoofdstad die ijzige winter nog telde, was een houten ombouw gemonteerd, waarboven een reusachtige ballon opbolde, waardoor het silhouet Van Buuren deed denken aan een prehistorisch monster dat uit de duisternis naar hem toe kroop.

Hij zette zijn hoed op, knoopte zijn overjas dicht en haalde zijn aktetas uit de gangkast. Buiten, de noordoostelijke wind sneed als een scheermes over zijn gezicht, trok hij de voordeur zo zacht mogelijk achter zich dicht, hoewel hij zeker wist dat Pinto ook al wakker was en hem nakeek. Behoedzaam als een oude vrouw schuifde hij over de beijzelde klinkertjes naar de taxi. Zonder nog een blik op het pand achter hem te werpen, stapte hij in. De chauffeur naast hem trok langzaam op, waarbij de motor ploffende geluiden maakte door de slechte toevoer van het lichtgas uit de ballon.

Ruim een halfuur later glibberde Van Buuren als een schim over de brug naar het Centraal Station waarboven de koepel zich als een mausoleum tegen de nachthemel aftekende. Heel even leek hij te bevriezen toen ergens achter de overkapping van de perrons enkele gewerschoten weerklonken. Nerveus haastte hij zich vervolgens

de stationshal in. Op het eerste perron warmden zich twee jonge Wehrmachtsoldaten aan een houtvuurtje in een olievat, hun schaduwen als groteske karikaturen geprojecteerd op het tegeltableau waarop boven het vergulde jaartal 1839 koning Willem I somber voor zich uit staarde, alsof hij toen al had voorzien dat zijn koninkrijk ruim honderd jaar later ten prooi zou vallen aan de nazaten van zijn schoonfamilie. Tot Van Buurens verwondering waren er op dit uur al veel meer reizigers. Nooit eerder had hij zo vroeg een trein genomen.

Om even voor zeven haalde hij opgelucht adem in een volle, steenkoude coupé terwijl hij naar de contouren van het Oosterdok staarde, zich er niet van bewust dat de gewerschoten van zo-even een abrupt einde hadden gemaakt aan de levens van vier jonge Amsterdammers, die in alle vroegte waren gefusilleerd op beschuldiging van 'begunstiging van de vijand'. Zijn opluchting gold het feit dat de twee soldaten bij de ingang van het perron alleen zijn persoonsbewijs hadden gecontroleerd. In rijdende treinen werd niet gesurveilleerd en het vertoon van dat bewijs en zijn reiskaartje, mocht een militaire patrouille in Den Haag of Rotterdam instappen, zou afdoende zijn, wist hij uit ervaring. De Duitsers waren vooral gespinsd op de 'J' in persoonsbewijzen, nu het joden sinds een halfjaar verboden was met het openbaar vervoer te reizen. Alleen in Roosendaal, zijn eindbestemming, liep hij een kleine kans dat ook zijn tas zou worden doorzocht, maar daarover maakte hij zich nauwelijks zorgen. Salomon had vakwerk geleverd, en kwam het onverhoopt uit, dan zou hij van niets weten, was hij misbruikt door een jood. Pas na Roosendaal zou het misschien moeilijker worden.

Vanwege de kou van de houten bank legde hij zijn shawl onder zijn billen, stak een sigaret op en tuurde naar de donkere huizen die steeds sneller voorbijschoten, zijn bleke gezicht vaag in de ruit weerspiegeld. Een alledaags, wat onuitgeslapen gezicht net als dat van de anderen in de coupé. Het gezicht van een man die net als

die anderen ondanks de oorlog deze vroege vrijdagochtend gewoon onderweg was naar zijn werk.

Tegen het middaguur stapte hij uit in Roosendaal. Voor zover hij kon zien, viel er geen Duitse militair te bekennen. Hij gaf zijn kaartje af aan de perronbeambte en was voor de eerste keer die winter blij met de intense vrieskou. Het stationsplein lag er verlaten bij, sneeuw glinsterend in een felle januarizon, geen taxi bij de standplaats, geen mens te bekennen, alleen een vrouw die de twee pagina's van een ochtendblad achter het raam van haar kiosk hing in afwachting van de kantoormensen die tegen het middaguur de kou zouden trotseren. Als Van Buuren zich de moeite zou hebben getroost er langs te lopen, zou hij hebben kunnen lezen dat een zekere Sietze de Groot uit het Friese Weidum de vorige avond de Elfstedentocht in de recordtijd van acht uur, vierenveertig minuten en zes seconden had gewonnen, dat er achtentwintig doden waren gevallen in de Achterhoek als gevolg van een Engelse luchtaanval, dat er drieëntwintigduizend sigaretten in Amsterdam waren gestolen en dat de Minahasa was bezet door de keizerlijke troepen van Japan.

Geen van die feiten zou hem op dat moment overigens hebben geïnteresseerd. Hij stak het plein over naar een winkelstraat, de tas onder zijn arm, sloeg even later links af een smalle zijstraat in. Toen hij bij een klein plantsoen kwam, liep hij doelgericht naar een vrijstaande villa waartegen een herenfiets stond, het zadel bedekt met een laagje ongerepte sneeuw. Een bronzen bord naast de dubbele voordeur gaf aan dat in de villa het notariskantoor J.J. Melis was gevestigd. Vrijwel direct nadat hij had aangebelde, werd de deur geopend door een oudere man die hem zwijsend binnenliet.

Om zeven uur in de avond, toen hij langs het plantsoen terug in de richting van het station fietste, was het al aardedonker. Hij had de shawl nu voor zijn neus en mond gewikkeld, zijn hoed diep over zijn voorhoofd getrokken, de aktetas tussen zijn handschoenen

plat op het stuur. Achter op de bagagedrager zat een met touw vastgebonden pak van bruin papier met erin twee bloedworsten, een pond koffie, vier doosjes vooroorlogse Miss Blanche-sigaretten en twee plakken chocola. Van Buuren had in de villa verbaasd gelachen toen Melis hem had verteld wat hij met al dat spul moest: 'Als de moffen je aanhouden, zullen ze denken dat je een van de velen bent die smokkelt. Ze zullen die rommel confisqueren en jou gewoon laten gaan. Het gebeurt elke dag.'

Er waren meer fietsers op straat, de straaltjes licht uit hun afgeschermde koplampen gingen bibberend over het bevroren plaveisel. In de huizen brandde hier en daar nog licht, al waren er al ramen verduisterd. Ondanks z'n steenkoude voeten trapte hij hard door, in de wetenschap dat over twee uur de enkele straatlantaarns gedoofd zouden worden en hij het dan met het zwakke licht van de maan zou moeten stellen. Weliswaar had hij enkele weken tevoren de kronkelige bospaden in de grensstreek bereiden maar dat was overdag geweest. Bovendien, al was België dan nog geen tien kilometer verder, hij had net iets meer dan een uur om de halte van de trolleybus te halen.

Precies vijftig minuten nadat hij Roosendaal uit was gefietst, bereikte hij verkleumd en buiten adem het kasseienpad dat naar Essen leidde. Hij had geen grenswacht of Duits soldaat gezien, hij was zich zelfs niet bewust geweest van de grensovergang, tot hij na enkele kilometers een eerste Belgisch verkeersbord zag. Bij een gesloten café zette hij de fiets volgens afspraak tegen een boom, haalde het pak van de bagagedrager en duwde dat tussen het voorwiel en de stam nadat hij eerst een van de plakken chocola in de zak van zijn jas had gestoken. Twaalf minuten later stapte hij in de trolleybus naar Antwerpen, waar hij een uur later aankwam. Melis had hem geïnformeerd over de vele Duitse soldaten die daar zouden zijn, maar gezegd dat Van Buuren zich er geen zorgen over hoefde te maken. 'Ze letten voornamelijk op elkaar. De haven, snap je. Veel van die Wehrmachtjongens hebben er spuw genoeg van.'

Inderdaad wemelde het in de straten van Duitse militairen, vooral bij het station, en het viel Van Buuren op dat de meeste burgers, anders dan in Amsterdam, tamelijk gewoon hun gang gingen. Alsof de soldaten te gast waren. Ook bij de toegang tot de perrons was dat zo, de *Feldgendarmerie* had nauwelijks aandacht voor zijn persoonsbewijs en al helemaal niet voor de aktetas. Maar ondanks de snijdende kou stond het zweet hem in de handen toen hij de controle passeerde.

In de verwarmde trein naar Brussel at hij de chocola, terwijl hij zich de waarschuwing van Melis herinnerde op het Gare du Nord in de Belgische hoofdstad wel degelijk op zijn tellen te passen. 'Brussel is het doorgangshuis naar Frankrijk en dat weten ze verdomd goed.' Rozig en doodmoe soesde hij weg en droomde verward van Salomon Pinto, de aktetas tussen zijn enkels geklemd.

Anderhalf uur later schrok hij wakker van gekraak en gesis en geschreeuw. Achter het bewasemde raampje kon hij met moeite het bord 'NOORDSTATION' lezen. Het was enkele minuten voor tien, ruim op tijd voor de avondklok in zou gaan. Hij kocht een kaartje naar Dinant en zocht vervolgens z'n weg via het vierde perron naar een washok voor het spoorwegpersoneel waarvan een deur, zoals Melis had verteld, direct toegang gaf tot een drukke straat. In een kleine kroeg wachtte hij tot even voor middernacht, nam dezelfde route terug en stapte in een stinkend boemeltje dat tien minuten later als een slak door de inktzwarte Brusselse voorsteden kroop.

Hij was inmiddels zo'n zeventien uur onderweg; het voelde alsof het er zeventig waren. Het treintje stopte om de haverklap om passagiers in of uit te laten stappen, maar dat was niet de reden dat hij de slaap niet meer kon vatten. Nu hij halverwege was, hoe moeilijk het laatste stuk ook zou zijn, overwoog hij voor het eerst in al die uren wat hij met de beloning zou doen die Salomon hem had toegezegd.

‘Tien procent is voor jou, Anton. Je kunt het daar meteen laten vastzetten, dat is wel zo veilig.’

Tien procent was honderdvijftigduizend gulden. Een kapitaal dat hij met z'n huidige baan op Pinto's kantoor nooit bij elkaar zou kunnen verdienen, al werkte hij er tot z'n pensioen. Anderhalf miljoen. Hoe was Salomon daar aan gekomen? Hij was dan wel medefirmant maar dat betaalde niet meer dan zo'n vijfduizend gulden jaarlijks. Het huis aan de Sophialaan had zijn vrouw Selma van haar ouders geërfd en het was niet meer waard dan twintigduizend gulden. Afgezien van enkele schilderijen en wat antiek kon je niet zien dat de Pinto's geld hadden. Hoe was hij dan aan anderhalf miljoen gekomen? Illegaal, dat moest haast wel, want ook de Pinto's hadden, ondanks Salomons positie in de stad, hun spaargeld al de vorige zomer bij de bank van Lippmann, Rosenthal & Co aan de Sarphatistraat moeten deponeren.

Tien procent. Wat zou hij ermee doen? Er goud voor kopen, zoals Salomon wilde? Zwitserland was veilig, een Zwitserse bank zo safe als een kluis, maar wat had hij aan goud in Bazel als hijzelf in Amsterdam zat? En wie zei dat de Duitsers Zwitserland straks met rust zouden laten? Hadden ze ook niet bezworen de Nederlandse neutraliteit te respecteren? Wie kon hen nog tegenhouden zoals ze aanvankelijk allemaal hadden gedacht? Ze wonnen inderdaad op alle fronten, ook al in Rusland. Het was natuurlijk de reden dat Salomon hem nu gevraagd had de effecten weg te brengen.

‘Het gaat steeds slechter, Anton. Ik hoorde dat de moffen plannen hebben om ons ook te dwingen onze waardevolle spullen af te staan.’

Hij had het niet gezegd, maar Salomon overdreef. Of loog uit eigenbelang. Akkoord, de Duitsers hadden de joden verplicht rekeningen bij Lippmann, Rosenthal & Co te openen. Daar kon je het niet mee eens zijn, maar iedereen wist hoe ze over joden dachten. Het was ook niet onlogisch in een oorlog. Duitsers waren spreekwoordelijk *gründlich* als het om administreren ging. Natuurlijk

wilden ze weten wat voor spaartegoeden er waren en wie ze had. Maar Lippmann, Rosenthal & Co was een eigen joodse bank, al vertrouwd en bekend van voor de oorlog. Vanzelfsprekend hadden ze hem onder Duits beheer gesteld. Wat niet? Ze hadden Salomon en al die anderen ook kunnen verplichten het op een Duitse bank te zetten.

Hoe langer hij erover nadacht, hoe waarschijnlijker het hem leek dat de waardepapieren tussen de akten en dossiers in de aktetas illegaal waren en dat Pinto als de dood was dat diezelfde Duitse *Gründlichkeit* dat binnenkort zou uitwijzen.

Bazel. Credit Suisse. Een zekere dr. Samuel Meijer. Wat ze ook zeiden over de joden, er zat, besepte hij, wel een kern van waarheid in. Ze zaten overal, zelfs nu nog, tot in het neutrale Zwitserland toe, en vrijwel altijd had het met geld van doen.

Honderdvijftigduizend gulden. Wat zou hij daarmee doen?
Als het lukte.

Amsterdam, 3 april 1998

Natuurlijk wist ze dat het koud kon zijn in Nederland, maar op de een of andere manier had ze kou altijd geassocieerd met de winter, met Kerst, schaatsenrijders en sneeuwpoppen. Niet met een druilerig voorjaar. Hier op het ondergrondse perron van Schiphol was het in elk geval droog, maar een ijzige wind blies door het station. De meeste mensen om haar heen schenen er geen last van te hebben, maar ongetwijfeld was niemand van hen een etmaal eerder vertrokken uit Adelaide in Zuid-Australië, waar het ruim dertig graden was geweest. Terwijl ze huiverend in haar zomerjurk en korte jasje op de trein wachtte, herinnerde ze zich hoe lang geleden haar vader een verhaal had voorgelezen over twee Hollandse jongetjes die verdwaald waren in een winters bos. Twee broertjes die een kannetje koffie naar hun vader moesten brengen die bij het spoor werkte. Haarscherp schoot haar een plaatje te binnen waarop de jochies bibberend tegen elkaar kropen bij het zien van een boom die in het schemerlicht op een spook leek. Ze glimlachte vertederd en liet haar ogen weer even dwalen over de krant die de man naast haar leek te spellen. Midden op de pagina onder een grote kop prijkte een foto van een vermoeid ogende lange man met een bos rozen. Hoewel ze nauwelijks Nederlands sprak of kon lezen, zei de naam Wim Kok haar inmiddels wel iets, en zelfs de afkorting PvdA. Toen ze eenmaal het besluit had genomen naar Nederland te gaan, had ze dagelijks *The Australian* gekocht omdat daarin meer werd bericht over Europa en soms

ook over Nederland dan in *The Adelaide Morning Herald*.

Een trein schoof als een monsterachtige rups uit de tunnel langs het perron en kwam zacht zoemend tot stilstand. Rillend van de kou stapte ze direct in. Tot haar verwondering kon ze als in een dubbeldekker boven of beneden zitten en ze koos instinctmatig voor boven, alsof ze inderdaad weer een kind was. De digitale klok achter het raampje gaf aan dat het vrijdag 3 april was, drie over elf. In gedachten probeerde ze na te gaan hoe laat het was in Adelaide en realiseerde zich verrast dat ze daar nu al enkele uren het kantoor hadden gesloten. Waarschijnlijk zou het vaste clubje rond de stamtafel in de Union Bistro zitten en het zoveelste glas heffen op het weekend. Zou er iemand zijn die zou zeggen: 'Hé, jongens, het is pas ochtend daar in Holland. Wat zou Sara op dit moment doen?'

Ze glimlachte en keek naar de weerspiegeling van haar gezicht in het raam van de trein die nog in de donkere tunnel stond. Vast en zeker zou John aandringen op nog een rondje, Liz zou zeggen dat ze nou echt naar huis moest en zich als altijd toch laten overhalen te blijven, en Rodney zou voorstellen met z'n allen wat te gaan eten bij de Griek in Hindley Street, waar hij ten slotte ook zou belanden. Dronken en alleen.

De trein was op gang gekomen zonder dat ze het had gemerkt, het daglicht scheen fel de coupé in. Ze knipperde met haar ogen. Buiten, op maar enkele meters van haar vandaan, stonden rijen auto's ingeklemd tussen vangrails, de uitlaatgassen als een dichte nevel erboven. In de loodgrijze lucht knipperden lichtjes van dalende vliegtuigen als sterren. De regen striemde tegen de raampjes.

De warmte maakte haar slaperig, hoewel ze de afgelopen uren in het vliegtuig aan één stuk door had geslapen. Ze boog voorover en haalde haar agenda en de plattegrond van Amsterdam uit haar schoudertas. Haar hotel lag aan de P.C. Hoofdstraat, volgens de reisinformatie op een steenworp van het beroemde Rijksmuseum. Natuurlijk zou ze daar heen gaan, al was het alleen maar om ein-

delijk de *Nachtwacht* te bekijken waarvan een grote reproductie in het huis van haar moeder had gehangen. Als kind had ze er uren naar getuurd, naar de beschaduwde gezichten, de prachtige kleren, het blaffende hondje rechts onderin en vooral naar het meisje dat zomaar tussen al die uitgedoste mannen stond en dat wel wat leek op haar grootmoeder Selma als bruidje in 1938.

Ze zocht haar hotel op de kaart en zag dat het tamelijk ver van het station lag. Wat zou ze doen? Een taxi nemen? Dat was duur hier en ze had maar weinig bagage. En het was natuurlijk ook leuker een van die trams te nemen, hoe moe ze ook was. Zodra ze in het hotel zou zijn, zou ze na een douche volgens afspraak naar de man gaan die haar brief had beantwoord. Ze zocht naar de straat die boven zijn fax stond, en zag dat de gracht als een halve cirkel door de stad liep, zodat ze niet kon bepalen of het adres vanaf het hotel te belopen viel. In de gids stond dat je gemakkelijk en voor niet al te veel geld een fiets kon huren. Zou ze dat doen? Ze had in geen jaren gefietst en het leek weinig aantrekkelijk in dit weer, maar toch, wat was er nou Hollandser dan op de fiets door Amsterdam? En was ze eigenlijk geen Hollandse, als je het goed beschouwde?

Drie uur later, meer dan een kwartier te laat, vervloekte ze zichzelf en de fiets die ze in de plensregen op slot zette tegen een boom aan de waterkant. Ze veegde haar natte haar uit haar ogen en keek somber naar de gescheurde en bebloede panty ter hoogte van haar knie. Ergens in een drukke straat was ze in paniek geraakt door een brommer en met het voorwiel in de tramrails beland, waardoor ze was gevallen. Niemand die een vinger had uitgestoken, alleen een automobilist die er woedend één omhoog stak toen hij haar op het laatste nippertje had weten te ontwijken.

Bovendien was ze verdwaald in een wirwar van identieke winkelstraatjes. Hinkend liep ze naar het statige grachtenpand, de gevel dof glimmend van de regen. Ondanks het middaguur brandde er

op elke verdieping licht achter de hoge ramen. Op een bord stond 'RIJKS INSTITUUT VOOR OORLOGSDOCUMENTATIE'. Kleumend belde ze aan en nam zich voor eerst naar het toilet te vragen om de panty uit te kunnen trekken en de wond te wassen. Binnen, onder een enorme kroonluchter, zat een oudere vrouw aan een balie die haar geschrokken opnam. 'Wat is er met u gebeurd?'

'Sorry,' zei ze, *'I don't speak Dutch.'*

Ze nieste en de tranen schoten haar in de ogen.

'*O dear. What happened? Have you been robbed?*'

De vrouw nam haar mee naar een keukentje, waar ze jodium en een pleister op de knie deed.

'*That will do. I'll phone mister Douma for you. Coffee or tea?*'

Ze knikte en nieste weer.

Tot haar verrassing was Douma een jongeman die niet veel ouder kon zijn dan een jaar of vijfendertig. Hij lachte breeduit om haar verbaasde blik.

'Heel veel mensen die hier komen denken dat onze medewerkers net zo oud zijn als de oorlog.'

Hij had een mager, jongensachtig gezicht en kortgeknipt blond haar, een wipneus en groene ogen waarvan er een steeds wegdraaide. Sara wist niet goed naar welke ze moest kijken.

Hij nam haar brief voor zich.

'Dus u las de namen van uw grootouders in een Australische krant?'

Hij sprak onberispelijk Engels met een licht Amerikaans accent.

'Ja. Op een foto van die archiefkaarten.'

'Verbazingwekkend. Of eigenlijk ook niet natuurlijk, met zoveel mensen van Nederlandse komaf. Hoe heet die krant als ik vragen mag?'

'*The Adelaide Morning Herald.*'

'Nooit van gehoord. Heeft u hem meegenomen?'

'Eh, nee.' Ze nieste en glimlachte verontschuldigend. 'Hij is ook

niet de moeite waard. Lokaal nieuws, weet u wel, cricketuitslagen, feestavondjes van de Lyons Club, wat recepten, dat soort dingen.'

'Ja.' Hij kwam overeind. 'Als u even wacht, haal ik wat ik tot nu toe heb gevonden.'

Toen hij de gang op was, nam ze de gelegenheid te baat haar neus te snuiten en keek vervolgens naar de rijen boeken en folianten achter zijn bureau die tot aan het hoge plafond op planken lagen opgetast. Veel Engelstalige, maar meest Nederlandse werken. Ze begreep weinig van de titels, maar één, die op een hele reeks verschillend gekleurde omslagen stond, kon ze na wat moeite begrijpen. *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*. Ze liep naar de hoge ramen waarachter zich een lange, verregende stadstuin uitstreckte, begrensd door een met dichte klimop begroeide muur. Op het dak van het huis erachter sjouwden twee mannen in regenpakken met planken. Wereldoorlog. De 'g' en de 'ch' waren de moeilijke letters, herinnerde ze zich. Ze zag vaag een donkere man die haar wijsvingertje langs kleurige plaatjes met letters eronder schoof. De A is een Aapje, dat eet uit zijn poot... Dat wist ze nog. De B?

'Zo. Wilt u nog koffie?'

'Please.'

Ze ging weer zitten en keek hoe hij haar kopje volschonk.

'U bent nooit eerder in Nederland geweest, schreef u.'

'Nee. Ik weet dat het gek klinkt voor iemand met een Nederlandse vader, maar hij stierf toen ik drie was en mijn moeder hertrouwde met een Australiër.'

'Spreekt u Nederlands?'

'Nee. Ik kan het een beetje lezen.' Ze lachte wat verlegen. 'Ais een Aapje, dat eet uit zijn poot...'

'Sorry?'

Ze herhaalde het in haar moeizame Nederlands terwijl hij haar half verbaasd, half geamuseerd opnam.

'Wat is de B?'

'De B? Jee, ik zou het niet weten. Ik zal het voor u opzoeken.' Hij

grinnikte. 'Dat is de eerste keer in al die tijd dat ik hier eens iets mag gaan nazoeken dat niets te maken heeft met de oorlog!' Hij zette zijn kopje neer en pakte de dunne map waarmee hij terug was gekomen. 'Ik heb gisteren alvast de oorspronkelijke archiefkaarten opgezocht die u op die foto hebt gezien. Kijkt u eens.'

Ze pakte drie langwerpige, gelige papieren aan, niet veel groter dan een correspondentiekaart.

'U ziet de naam van uw grootouders daar linksboven.'

Ze zag het. Onder het volgnummer 678 stond enigszins scheef getypt: 'Naam van de Cliënt', gevolgd door: 'Hr. S. Pinto'. Dan: 'Mevr.' en daarachter 'S.R. Pinto-Wolf'. Achter het woord 'Adres' waren alleen x-jes getypt. Rechtsboven stond als datum van inlevering: '4-6-1943'.

'Het adres is niet ingevuld, maar zou op dat moment Kamp Westerbork moeten zijn. Westerbork was de plaats waar men heen werd gebracht alvorens verder te worden getransporteerd. In het geval van uw grootouders was dat het vernietigingskamp Auschwitz, zoals u weet. U ziet links de spullen die ze al eerder inleverden bij de bank Lippmann, Rosenthal & Co. Het meeste werd doorverkocht. Wacht, dan vertaal ik het voor u.'

Ze keek naar het eerste lijstje terwijl hij hardop las:

'1 Ets met passe-partout achter glas, no. 322.G 7657, in houten lijst. Munttoren.

34 diverse munten G 8836.

1 Soeplepel.

6 Vorken.

6 Eetlepels.

1 Gouden sigarenknipper.

1 Zegelring sp.'

Hij pakte een andere kaart. 'De Duitsers lieten de in beslag genomen spullen met hun bekende grondigheid registreren. Elke joodse familie kreeg een rekeningnummer, alsof het om een echte bankinstelling ging.'

Haar ogen dwaalden verbijsterd over de lijst terwijl hij weer vertaalde.

‘Koffielepeltjes, compotelepeltjes, een gouden dameshorloge, 1 gouden vulpen, 1 armband, 6 halskettingen, 1 zegelring, twee zilveren vingerhoedjes, 1 zilveren besnijdenissetje.’

Op het derde kaartje werden enkele schilderijen vermeld die Douma uniek noemde: ‘Cornelis Troost, *Familiegroep*, 94 x 82,5 cm. Hendrik Pothoven, *Spelend kind*, 24 x 19 cm.’ Beide schilderijen waren volgens een aantekening in rood potlood een maand later aan veilinghuis Mak van Waay gebracht.

Ze moest bekennen dat ze nooit van de schilders had gehoord.

‘U werkt daar in Adelaide toch voor een kunstinstelling?’

‘Ja. Een stichting die zich bezighoudt met het Adelaide Arts Festival. Ik weet niet of u er wel eens van heeft gehoord?’

Hij schudde zijn hoofd. ‘We horen hier niet zoveel over Australië.’

‘Dat kan ik u niet kwalijk nemen. Er gebeurt ook niet veel. Niet als je geen Australiër bent tenminste.’

Ze glimlachte en bestudeerde de kaarten weer. Alle serviesgoed was afgeleverd aan iets dat aangeduid werd als ‘DRGT’ in Arnhem, de etsen waren verkocht aan het gemeentelijk archief van de stad Amsterdam, de sieraden aan Degussa, waarvan Han Douma zei dat het een groot Duits bedrijf was dat nog steeds bestond. Sommige gebruiksvoorwerpen bleken verkocht aan personen of instellingen met alleen initialen. In alle laatste kolommen stonden rode stempels ‘beh. geen nota’, en een paraaf.

Ze dronk nadenkend van haar koffie terwijl ze zich probeerde voor te stellen hoe haar grootouders al die spullen thuis hadden ingepakt. En waarom in godsnaam. Waarom waren ze zo onderdanig geweest dat ze gehoorzaamd hadden? Waarom niet alles ergens verstopt, ergens heen gebracht? Zoals ze dat wel met hun zoon, haar vader, hadden gedaan.

Alsof hij haar gedachten raadde, zei hij: ‘Heel veel joden hebben gemeend dat ze op die manier de dans zouden ontspringen.’

De rijkere joden boden vaak ook afkoopsommen aan de Duitsers, soms wel honderdduizenden guldens. Meestal kwam dat erop neer dat ze een paar dagen na die afkoop alsnog werden opgepakt.’

‘Volgens mijn vader was mijn grootvader een rijk man.’

‘Dat schreef u, ja.’

Ze keek op en zag dat hij de brief die ze een maand geleden hierheen had gestuurd voor zich had gelegd.

‘Afgezien van die schilderijen lijken het me echter allemaal snuisterijen die niet erg veel waard zijn.’

Hij zette zijn kopje neer en pakte de opengeslagen map weer.

‘Ik heb wat dat betreft niets kunnen vinden. Uw grootvader was, zoals ik u schreef, advocaat hier aan de Keizersgracht. Weinig zal hij niet verdiend hebben, maar echt veel ook niet. Hij woonde aan de Sophialaan, wel een goeie buurt destijds, maar nog niet zoals nu voor de zeer welgestelden. Hij heeft ook voor zover bekend geen afkoop gedaan. Maar het kan natuurlijk heel goed dat hij geld of effecten had en die al veel eerder ergens heeft ondergebracht. In de eerste oorlogsjaren zou dat nog wel gekund hebben. Zei u niet dat uw vader in het najaar van 1941 bij een pleeggezin was uitbesteed?’

‘Ja.’

Uit de map haalde hij een versleten kaart tevoorschijn.

‘Dan was hij dus nog geen twee jaar. Dit is overigens zijn stamkaart.’

Ze fronste. ‘God, u heeft hier alles!’

‘Was dat maar waar.’ Hij maakte een grimas en wees naar de archiefkaarten. ‘Die doken bijvoorbeeld pas afgelopen najaar op en ze zijn lang niet compleet. Hoe gek het ook klinkt, maar zelfs nu, meer dan vijftig jaar later, moet er nog heel veel vergeten bij mensen thuis op zolder liggen.’

Ze kon er niets aan doen, maar nu ze de naam van haar vader zag staan, welden de tranen op in haar ogen. Gegeneerd hield ze de kaart voor haar gezicht.

‘David Pinto. Geboren op 20 februari 1940 te Amsterdam. Vader

Salomon Pinto (12-08-1910). Moeder Selma Pinto-Wolf (31-01-1909). Beiden woonachtig Sophialaan 99 aldaar.'

In een ander, wat slordiger handschrift en met andere inkt stond eronder: 'Overleden op 6 september 1941 aldaar.'

'Wanneer is uw vader werkelijk gestorven?'

'In 1965.'

'En hij vertelde dat uw grootvader zo rijk was?'

'Ja.'

'Hoe wist hij dat? Ik bedoel, hij was nog geen twee toen uw grootouders hem uit voorzorg bij pleegouders brachten en eh...'

'En hij kan hen nooit meer gesproken hebben omdat ze in Auschwitz zijn vergast, bedoelt u.'

Hij knikte zwijgend.

'Mag ik hier roken?'

'Wat? Ja, natuurlijk.'

Ze legde de kaart neer en pakte haar tasje. 'Ik weet alleen dat hij het herhaalde malen vertelde en zich afvroeg waar al het geld zou zijn gebleven. Ik heb wel eens gedacht dat zijn pleegouders het hem vroeger hebben verteld. Sigaret?'

'Nee dank u. Ik ben gestopt.'

'Ik wou dat ik dat kon.' Ze stak de sigaret aan en blies de rook naar opzij. 'Hij is hier in 1965 terug geweest. Ik heb enkele maanden geleden naar het gemeentehuis daar geschreven in eh...'

'Roosendaal.'

'Ja. Ze schreven terug dat die pleegouders inmiddels dood waren en dat het huis waar ze woonden niet meer bestaat. Ik heb wel het adres van een van hun kinderen gekregen.'

'Aha.'

'Ik ga morgen naar die man toe...' Ze aarzelde en rookte. 'Mijn vader overleed toen hij hier was.'

'O,' zei hij verbaasd.

Zwijgend keek ze naar de geboortekaart in haar hand.

'En uw moeder?'

‘Mijn moeder?’

‘Heeft hij er haar nooit iets over verteld?’

‘Niet veel. Ze gingen uit elkaar toen ik twee was. Ik ben enig kind. Ze wil niet meer over hem praten. Ze heeft zijn ouders natuurlijk nooit gekend.’ Ze beet op haar lip. ‘Ze is al jaren actief lid van KAW.’

‘KAW?’

Ze lachte kort: ‘*Keep Australia White.*’

‘Ach, Jezus.’

Ze legde het geboortebewijs weg en pakte nadenkend een van de archiefkaarten.

‘Mijn grootouders werden weggevoerd in april 1943. Wat denkt u, heeft mijn grootvader tot die tijd op dat advocatenkantoor gewerkt?’

‘Dat lijkt me niet. Al zo vanaf medio 1942 waren de meeste joden uitgesloten van het openbare leven.’

‘En het kantoor zelf? De Vos & Pinto? Was dat joods?’

‘Nee. Uw grootvader was geen eigenaar, maar medefirmant. De Vos is geen joodse naam. Hij was de oprichter, daarom wordt zijn naam het eerst vermeld. Het kantoor bestaat al jaren niet meer.’

‘Maar er zouden nog mensen kunnen leven die daar hebben gewerkt.’

‘Mogelijk wel ja. U bedoelt dat u hen naar uw grootvader zou kunnen vragen?’

‘Ja.’

Hij knikte en maakte een aantekening op een memoblokje. ‘Als uw grootvader echt veel geld of waardepapieren had, dan zal hij in elk geval voor de oorlog ergens een rekening moeten hebben gehad. Dat soort zaken hebben we hier niet, maar ik zou het na kunnen vragen. Overigens zouden we zijn naam ook kunnen checken op de lijst die het Joods Wereld Congres publiceerde.’

‘Wat is dat voor een lijst?’

Omdat hij verbaasd zweeg, vroeg ze: ‘Vraag ik iets doms?’

‘Nee hoor, ik eh... Ik vergat even dat we hier in Nederland na-

tuurlijk veel meer gepreoccupeerd zijn met die hele oorlog dan u daar in Australië.’

‘O, waarschijnlijk wel, ja.’ Ze lachte wat schuchter. ‘Hoe gek het misschien nu ook klinkt, maar ik was zelf ook niet zo geïnteresseerd in al die joodse zaken en de oorlog.’

‘Nee. In ieder geval is er vorig jaar een lijst gepubliceerd door het Joods Wereld Congres in New York. Een lijst van joden en joodse organisaties met tegoeden bij bankinstellingen. Dat zegt u niets?’

Ze schudde haar hoofd.

‘Het gaat mogelijk om miljarden aan schadeclaims. Niet alleen anticipeerden veel gefortuneerde joden al voor de oorlog op Hitlers antisemitisme en brachten ze hun geld onder bij vooral Zwitserse banken, maar ook de Duitsers zelf deden dat tijdens de oorlog met wat we roofgoud noemen. Alles dus wat ze hier van de joden afnamen, ook via die bank, Lippmann, Rosenthal & Co, maar ook direct van de mensen zelf. Tot in de concentratiekampen toe. De moeilijkheid is dat veel van dat geld en goud om veiligheidsredenen zowel door joden als door de moffen onder andere naam of code werd gedeponeerd. Een ander probleem is dat, al zou je daar achter kunnen komen, de banken de zekerheid willen hebben dat de rekeninghouder is overleden en dat er dus inderdaad sprake is van wettige erfgenamen.’

‘Dat is toch niet zo moeilijk?’

‘Wat?’

‘Om aan te tonen dat je ouders toen zijn overleden?’

Hij glimlachte wat meewarig. ‘Dat denken veel mensen, maar de kampbeulen schreven geen overlijdensattesten uit. Dan zouden ze dagwerk hebben gehad! Als u het bewijs van de dood van uw grootouders zou willen hebben, dan moet u zich in de hel vervoegen bij Heinrich Himmler.’

‘O,’ zei ze bedremmeld. ‘Natuurlijk.’

‘Net als bij zoveel anderen is er daarom ook geen officiële overlijdensdatum van uw grootouders bekend. Maar het is natuurlijk

een grove smoes van de Zwitserse bankiers. Niet alleen zitten ze letterlijk boven op dat goud, maar ze beseffen donders goed dat opening van zaken opening van een immense, eh, hoe zeg je dat in het Engels... een riool betekent. Dan zou bevestigd worden wat we eigenlijk wel weten, dat die neutrale Zwitsers hun kluizen openstelden voor Duitse oorlogsbuit.'

'O...'

Hij pakte de grauwe stamkaart op en bracht hem naar zijn goede oog.

'Het idiote in uw geval is natuurlijk dat u dan ook nog zal moeten aantonen echt de erfgename van uw vader te zijn.'

'Sorry?'

'Het zal hier niet zo moeilijk zijn, er zijn meer gevallen bekend van joden die hun kind doodverklaarden om het uit Duitse handen te houden, maar een goede Zwitserse advocaat zal natuurlijk als eerste vragen hoe iemand geboren kan zijn in 1962 uit een vader die in september 1941 overleed.'